

N:o 4.

Ank. till Riksd. Kansli den 25 Febr. 1880, kl. 2 e. m.

*Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 3,
i anledning af J. M. Svenssons och J. E. Johanssons
motion N:o 78 samt S. Anderssons motion N:o 80 om
förändrad röstberäkning vid val af folkskollärare.*

Uti berörda motioner hafva motionärerne enstämmigt framhållit vigten af en sådan förändring af 6 § 3 mom. Kongl. Förordningen af den 18 Juni 1842, att vid val af folkskollärare rösterna må beräknas på sätt om klockareval är stadgadt genom Kongl. Kungörelsen den 6 December 1878.

Frågan om röstberäkning vid folkskollärareval har redan förevarit vid 1874 års riksdag, som i skrifvelse den 19 Maj samma år anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes utfärda en författning, hvarigenom med ändring af 6 § i ofvanberörda Förordning af den 18 Juni 1842 blefve stadgadt, att rösterna vid val till folkskollärare skola beräknas enligt de grunder, som för rösträtt vid kyrkostämma då voro eller framdeles kunde blifva bestämda. Öfver denna af Riksdagen gjorda framställning har Kongl. Maj:t infordrat samtliga domkapitlens utlåtanden, hvilka ock till Kongl. Maj:t inkommit. Och hafva domkapitlen derom yttrat:

1:o. Stockholms donkapitel: »— — Ehuru konsistorium är i saknad af en bestämd erfarenhet till vägledning för sitt omdöme i denna fråga, då för tillsättning af dylika tjenster i hufvudstaden särskilda stadganden äro gällande, och den enda landssocken, Sicklaö, hvilken lyder under konsistorium, utgör ett allt för litet område, för att af förhållandena derstädes draga några slutsatser i förevarande fall, synes det likväl kon-

sistorium, att man hos skolråden bör kunna vänta större kännedom om de kraf skolan måste ställa på en lärare, såväl som ett mera samladt deltagande för skolans angelägenheter, än hos församlingsmedlemmarne i allmänhet, och att det af dessa skäl vore *lämpligast, att lärares tillsättning skedde genom skolråden, utan att dock ordförandens röst dervid må gälla mer än i andra frågor.*

Skulle emellertid lärare tillsättningarna fortfarande som hittills blifva beroende af församlingarnes val å kyrkostämman, anser konsistorium intet vara att erinra mot lämpligheten deraf, att det af ordföranden hittills enligt 6 § af folkskolestadgan vid valet utöfvade större inflytande på sätt Riksdagen anhållit kommer att upphöra.»

2:o. Upsala domkapitel: »— — I anledning häraf får domkapitlet underdånigst anföra, att domkapitlet visserligen icke har någon närmare kännedom om den eller de grunder Riksdagen i sin underdåniga framställning kan hafva andragit för den äskade förändringen, såsom några verkliga eller väsentliga olägenheter, som skulle visat sig hafva uppstått genom det nuvarande valsättet, beroende derpå, att skolrådets ordförande eger ett större inflytande på valets utgång, men domkapitlet kan lätteligen föreställa sig, att ett sådant inflytande från en embetsmans sida icke kan befinnas förenligt med den åsigt, som antager en allt mera utvidgad sjelfstyrelse med minsta möjliga beroende af myndigheter eller tjänstemän vara för samhällets sunda utveckling i dess minsta likasom i dess mest omfattande förhållanden oumbärlig. Då domkapitlet emellertid, hvad nu folkskoleundervisningen angår, måste anse det i högsta grad angeläget, att vid lärares tillsättande obehöriga inflytelser, som lättare kunna vinna insteg och göra sig gällande hos en större allmänhet, af hvilken flertalet måste anses vara i saknad af förmåga att rätt bedöma de erforderliga egenskaperna hos de sökande, antingen motvägas genom det större inflytande, som nu gällande författning tillägger församlingens pastor eller ock inskränkas till minsta möjliga spelrum genom tillsättningens öfverlemnande åt det fåtaliga skolrådet, som under pastors ordförandeskap skulle medelbart utöfva församlingens rösträtt, är domkapitlet af den underdåniga mening, att Riksdagens förslag om tillsättningens öfverlemnande till församlingen såsom ett vanligt kyrkostämno-ärende med borttagande af pastors nuvarande rösträtt ingalunda kan aflöpa utan menlig inverkan i fråga om den oveld, den sanvetsgranna och insigtsfulla pröfning, som dervid böra göra sig gällande och att detta förslag således ingalunda må vinna Eders Kongl. Maj:ts nådiga bifall. Deremot hvad det andra här ofvan berörda alternativet vidkommer, enligt hvilket tillsättningsätgårdens skulle läggas i skolrådets hän-

der, hyser domkapitlet ingen tvekan att förorda en sådan förändring af nu gällande ordning, såsom icke allenast betryggande mot ofvan vidrörda vådor af afgörandets upplåtande åt församlingen i dess helhet med öppet utrymme för hvarjehanda tillställningar och partibildningar, hvarpå exempel ingalunda saknas vid prestval, der emellertid förslaget är uppsatt af en myndighet med högt ansvar och möjligast noggrann personkänedom, utan äfven innebärande tillfälle till allt det behöriga inflytande, hvarpå församlingen kan skäligen göra anspråk. Skolrådet skulle ock derigenom beklädas med högre myndighet, som i förening med ökad ansvar skulle fördelaktigt medverka till ökad samvetsgrannhet, såväl hos församlingen vid de valda ledamöternas utseende, som hos dessa sjelfva i fråga om uppfattningen af förtroendets vigt och de fordringar, som detsamma ställer på sina innehafvare.

Domkapitlet får derföre, derest en förändring i nu förevarande hänseende i nåder pröfvas böra ega rum, underdånigst afstyrka nådigt bifall till Riksdagens förslag, men deremot i lika underdånighet förorda, att tillsättningen må, på sätt för några skoldistrikt redan lärer vara stadsgadt, ske genom val af vederbörande skolråd.»

3:o. Linköpings domkapitel: »— — Det förefaller domkapitlet, som förberörde af Riksdagen önskade ändring i afseende på tillsättande af folkskollärarebefattning vore icke just behöflig och dessutom mindre lämplig i den af Riksdagen föreslagna rigtning, då för skolrådets ordförande, som författningsenligen skall vara kyrkoherden eller den hans ställe företrädande prestman, val af skollärare måste hafva minst lika, om icke större vigt än klockareval, och denne ordförande följaktligen icke bör vid skollärarekallelse sakna nödigt inflytande. Domkapitlet anser sig derföre icke kunna för sin del tillstyrka bifall till Riksdagens ifrågavarande framställning. Deremot och om någon förändring beträffande tillsättning af med klockaretjenst icke förenad folkskollärarebefattning måste ega rum, kan domkapitlet å sin sida icke annat, än lemna företräde åt dylik tillsättnings öfverflyttande från församlingen till skolrådet, hvarigenom mindre rubbning i presterskapets skyldighet att öfvervaka folkundervisningens sanna gagn vid det maktpåliggande valet af lärare synes vara att befara.»

4:o. Skara domkapitel: »— — Då här är fråga om tillsättandet af endast sådana skollärarebefattningar, med hvilka klockaresyssla icke är förenad, och konsistorium anser olämpligt, att icke alla folkskollärarebefattningar tillsätts på enahanda sätt, så får konsistorium i underdånighet afstyrka ändring i folkskolestadgans 6 § såväl i den af Riksdagen

föreslagna rigtningen, som genom stadgande att skollärarebefattningar af ifrågavarande beskaften skulle tillsättas genom val af skolrådet.»

5:o. Strengnäs domkapitel: »— — att, då nu gällande lag inrymer åt kyrkoherden en förhöjd rösträtt vid val till klockare, och på många ställen klockare- och skolläraretjensterna äro förenade samt på andra ställen kunna blifva det, fördelen af öfverensstämmande grunder för tillsättandet af dessa befattningar är så stor, att den icke utan mycket vigtiga skäl torde böra uppoffras — skäl, hvilka enligt domkapitlets förmenande här ingalunda äro för handen. Ett annat förhållande skulle utan tvifvel inträda, i händelse kyrkolagskomiténs förslag, att klockare skola af kyrkorådet tillsättas, vinner fastställelse. I sådant fall skulle domkapitlet för öfverensstämmelsens skull äfven anse lämpligt, att skollärare valdes på enahanda sätt af skolrådet och tillsättning af förenade klockare- och skolläraretjenster skedde i sammansatt kyrko- och skolråd, hvarvid ordföranden borde, såsom ordförande i både kyrko- och skolrådet, ega två röster.»

6:o. Westerås domkapitel: »— — Konsistorium anser tillsättandet af folkskollärarebefattning, hvarmed klockaretjenst ej är förenad, genom val af skolrådet vara att föredraga framför tillsättandet af dylik befattnings genom val i kyrkostämman på sätt och i den ordning Riksdagen föreslagit.»

7:o. Wexjö domkapitel: »— — att domkapitlet för sin del finner ifrågaställda förändringen af bestämmelserna i Kongl. folkskolestadgans 6 § 2 mom., såvidt de afse den ordföranden i skolrådet särskildt tillkommande rösträtt, hvarken af behofvet påkallad eller ens för folkundervisningens sannskyldiga befrämjande nyttig, hvadan domkapitlet, som väl anser giltig anledning numera förefinnas för rösternas beräkning vid folkskollärareval enligt de grunder, hvilka för rösträtt vid kyrkostämman i allmänhet äro eller framdeles blifva bestämda, likväl icke kan annat än, med tillstyrkande af föreslagna förändringen i denna del, i underdånighet förorda bibehållandet af nu gällande och välgrundade bestämmelse om ordförandens i skolrådet särskilda rösträtt vid tillsättandet af folkskollärarebefattning, äfven om denna icke skulle vara med klockaretjenst förenad.»

8:o. Lunds domkapitel: »— — att om val föreligger emellan en förändring af sättet för folkskollärares antagande antingen i den af Riksdagen föreslagna rigtning eller derhän, att sådan lärare komme att utses af skolrådet, domkapitlet anser, att en förändring i den senare rigtningen eger ett alldeles afgjordt företräde.»

9:o. Göteborgs domkapitel: »— — att domkapitlet för sin del icke

finner giltiga skäl vara för handen till vidtagande af någon ändring i Kongl. folkskolestadgans ofvan åberopade föreskrifter i fråga om folkskollärares tillsättning.»

10:o. Kalmar domkapitel: »— — Då skolrådets åtgärder för folkundervisningens befrämjande så väsentligen bero af lärarens nit och skicklighet, bör också skolrådet, som bäst kan bedöma dessa egenskaper, hafva rättighet att om utnämningen ensamt besluta.

Detta förslag har tillika den fördelen, att den så länge omtvistade frågan om kyrkoherdens rösträtt, jemförd med församlingens, blefve på enklaste sätt afgjord.»

11:o. Karlstads domkapitel: »— — att såvida en förändring i fråga om skollärareval skall ske, valrätten må vid sådana befattningar, som icke äro med klockaretjenst förenade, från kyrkostämman till skolrådet öfverflyttas.»

12:o. Hernösands domkapitel: »— — att då skolrådet har det särskilda uppdraget af församlingen att bevaka folkskolans bästa och tillsättes genom val i kyrkostämmna, konsistorium anser lämpligast att tillsättandet af omförmälda skollärarebefattningar må ega rum genom val af vederbörande skolråd.» (Detta af tre ledamöter; två ledamöter hafva bestämt sig för den mening Riksdagen uttalat.)

13:o. Wisby domkapitel: »— — att då den ifrågavarande förändringen icke afser det fall, då klockaretjenst är med folkskollärarebefattning förenad, i hvilket fall pastor onekligen bör vid valet erhålla ett större inflytande, domkapitlet anser, att ordförandens i skolrådet särskilda rösträtt må kunna upphöra, såvida — — tillsättningsrätten vid den ifrågavarande förändringen från församlingarna öfverflyttas på vederbörande skolråd, synnerligast som röstvärfning och öfriga olagligheter i vidsträcktare omfattning derigenom torde kunna förebyggas.»

Att de flesta domkapitlen förordat skollärarynnes tillsättning genom skolråden — i och hvarmed dock skolrådsordförandes särskilda rösträtt skulle bortfalla — synes hafva haft sin hufvudsakliga grund uti kyrkolagskomiténs förslag, att klockare och organister skulle af kyrkorådet tillsättas. Men hade vid den tid, då domkapitlen afgåfvit ofvan anförda utlåtanden, varit lagligen bestämdt, att klockare och organister skola tillsättas enligt de grunder, som för rösträtt vid kyrkostämman i allmänhet äro bestämda, så hade antagligen domkapitlens utlåtanden gått i en med samma lagbestämmelse förenlig riktning. Frågan har derföre nu, sedan sistnämnda form för klockareval blifvit bestämd, genom kungörelsen den 6 December 1878 inträdt i ett nytt skede, der den af motionärerna föreslagna ändring påkallas af äfven andra och ännu mer i ögonen fallande

skäl, än de tillförene för samma förändring återopade. Ty, emedan man på ena stället anser folkskolestadgans 6 § hänvisa till den röstberäkning, som Kongl. Resolutionen af den 20 Juni 1794 bestämmer, hvarigenom skolrådets ordförande tillkommer lika röstvärde, som hälften af församlingens afgifna röster, så anser man å andra stället samma 6 § hänvisa till den röstberäkning, som ofvanberörda kungörelse af den 6 December 1878 föreskrifver. Utom de olägenheter och tvister, som uppstå af denna vexlande tillämpning af hit hörande stadgar, torde det ofta förekommande fall förtjena särskild uppmärksamhet, då klockaretjenst och skolläretjenst äro förenade, alldenstund de för val till hvardera af dessa tjänster gällande bestämmelser komma i uppenbar strid med hvarandra.

Sedan det blifvit i lag stadgadt, att klockare, oaktadt desse i följd af sin tjänsts beskaffenhet stå i närmare och omedelbarare beroende af presterskapet, än folkskolläraryne, och dessutom ännu enligt gammal lag hafva sin lön uteslutande af i mantal satt jord, likväl väljas och tillsätts enligt de grunder, som för rösträtt vid kyrkostämma i allmänhet äro bestända; så måste dessa grunder för val af folkskollärare vara så mycket mera lämpliga, som aflöningen till dessa i väsentlig mån utgår efter sistberörda grunder.

Nu kan man väl ej förneka den af en del domkapitel framhållna möjligheten, att vid val i kyrkostämma utrymme öppnas för hvarjehanda tillställningar och partibildningar samt obehöriga inflytelser. Men denna olägenhet må ej anföras såsom en möjlig verkan af den nu föreslagna *förändringen*, utan kan den lika väl uppkomma under *nuvarande* förhållanden, eftersom det ju redan nu är det stora flertalet af en församlings medlemmar, ej en fåtalig delegation, som utöfvar valrätten. Och dessutom vill Utskottet anmärka, att man ej, såvidt Utskottet känner, har förspott att obehöriga inflytelser pläga förekomma vid skollärarevalen.

Då det är angeläget att undanrödja den rådande osäkerheten i fråga om röstgrunden vid folkskollärareval; *då* det särskildt är oafvisligen nödvändigt, med hänsyn till de många klockare- och folkskollärare-tjänster, som äro förenade i samma persons hand, att häfva den oförenliga skiljaktigheten mellan de nu för val till klockaretjenst och folkskollärare-tjenst gällande bestämmelser; *då* Kyrkostämmoförordningen af den 21 Mars 1862, § 2, till kyrkostämmas handläggning, der ej annorlunda stadgadt är, hänvisar folkskollärares och klockares tillsättande; *då* numera vid kyrkostämma för klockareval samtliga å kommunalstämma röstberättigade, undantagandes främmande religionsbekännare och de, som till utträde ur statskyrkan sig anmält, äro röstberättigade; och *då* följaktligen motiönärernes förslag mindre afser att införa någon ny princip, än att, i följd

af praktiska skäl och enligt billighetens fordringar, något utsträcka tillämpningen af en redan i lagstiftningen erkänd grundsats, så för anlåtes Utskottet att, med anledning af motionärernas framställningar, föreslå,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhåller om sådan ändring af 6 § 3 momentet i Folkskolestadgan den 18 Juni 1842, att vid val af folkskollärare, i likhet med hvad om klockareval är genom Kungörelsen den 6 December 1878 föreskrifvet, rösterna beräknas enligt de grunder, som för rösträtt vid kyrkostämma i allmänhet äro eller framdeles blifva bestämda.

Stockholm den 24 Februari 1880.

Å Utskottets vägnar:

A. HEDIN.
